

путях онтологического аргумента, обнаруживающего «неотмыслимость Абсолютного» (235).

Ряд проблем, не решенных в рассмотренной нами книге, Вышеславцев намерен разсмотреть во втором, ненапечатанном еще томѣ своего труда: вопрос, не есть ли Абсолютное — Ничто, есть ли Оно — Бог, отношение этики благодати к закону, к праву и государству и т. п.

Высокая цѣнность книги Вышеславцева заключается в его учении о сублимации. Страшная открытия, произведенные Фрейдом и его школою, могут быть губительными для человѣка, если не указать путей для преобразенія низких инстинктов, таящихся в области подсознательного. Особенно важны доводы в пользу того, что эта цѣль достижима не иначе, как путем связи воображения и воли человѣка с конкретным добром Абсолютного, с жизнью личностью Богочеловѣка и святых. Вышеславцев показывает, что воспитаніе воображенія, чувства и воли в духѣ христіанского міропониманія есть единственный путь для достижения полноты совершенной жизни. При этом ему удалось найти новые доводы в пользу того, что христианство достигает этой цѣли лишь в томъ случаѣ, когда оно выступает подлинно как религія любви и свободы, как проповѣдь царства благодати, не исказаемая духомъ законничества и нетерпимаго фанатизма.

Н. Лосскій.

Giselher WIRSING. Zwischen-europa und die deutsche Zukunft. Verlag E. Diederichs. Jena, 1932.

Walter HOFFMAN. Südost-Europa. Verlag W. Linder. Leipzig, 1932.

Тяжелый экономический кризис в средней Европѣ вызывает стремление осмыслить его сущность и намѣтить пути исцѣленія. От многих других трудов, написанных на эту тему, «Промежуточная Европа» Вирзинга, молодого талантливаго гейдельбергскаго экономиста, отличается большой эрудиціей и исключительной оригинальностью подхода.

Главная мысль автора заключается в том, что смысл пореволюционных сдвигов в Германіи и Австро-Грекіи — не в созданіи национального изолированного хозяйства, а в отрывѣ от капиталистического Запада и в сліяніи, на началах свободной федераціи, с «полукапиталистическими» аграрными странами «промежуточной» Европы. Под этим новым термином понимается объединеніе среднеевропейских промышленных стран и прибалтийских окраинных государств с аграрными странами Юго-Востока.

Промежуточная Европа, пишет Вирзинг, есть рождение нового «геополитического блока» в мировом хозяйстве. Идея мѣсторазвитія побуждает политический шовинизм молодых национальных государств. Разочарование прусской централизацией в Германіи, распад мирового хозяйства, неразрѣшимость аграрного кризиса на Юго-Востокѣ Европы, повсемѣстное развитіе промышленного этатизма

и адміністративного протекціонізма толкають «промежуточну» Європу на путь федераційно-регіонального видалення із капіталістичного мірового хозяйства. В результаті нам'чається совсім нова комбінація в виді діалектического об'єднення ідеї національного полузамкнутого хозяйства з ідеєй распада мірового хозяйства на самодовліючі областні блоки. Повсем'єстнє створення «государственно-частності» системи хозяйства з усиленім «зеленого інтернаціонала» в слов'янських країнах значително облегчають, по мненню автора, і благополучне устроєння крестьянства та працюючих мас в формах нарождаючоїся середньоєвропейської федерації.

Ідеологія Вирзинга, несмотря на глубокі симпатії до «подлинному» крестьянству, не народницька. Його ідея «реагаризації» Серединнії Європи не демократична. В основі його концепції лежить стремлення до ліквідації либералізму та досягнення економіческої автаркії огромного обласного блока, населенією якого, в 166 міл., було би наполовину німецьким. Отсюда один шаг до ідеології германського національно-ідеократизму. І автор поступає послідовово, коли переходить до подробницькому дослідження «цілостності інтеграції держави» в Німеччині. Теорія ізвестних націоналістических державоведів, Карла Шміда та Рудольфа Сменда, служить для него отправним пунктом. Також раз глави, посвячені досліданню питання об етатизації хозяйства та економиче-

ской автаркії, являються лучшою частиною Вирзинговського труда та мають актуальну - політическе значеніе. Слідує також отмінити та тенденцію автора представити середньоєвропейський культурно-історический процес, як функцію місторозвитку, — що придає всій його книжці характер оригінального наукового дослідження.

На другої платформі стоїть автор «Юговосточної Європи», фрейбергський економіст Вальтер Гофманн. В своєму обширному труду, касаючись хозяйства, політики та культури Югославії, Болгарії та Румунії, він не ставить себе цілью дослідження проблем обласного економіческого об'єднання Серединнії Європи, а обмежується дослідженням економіческого розвитку трьох аграрних юговосточної країн, учитуючи їх тіснуючу економіческу зв'язь з Німеччиною та Австрією. Ничого не преувеличуючи, дослідник слідить за поступеним розкриттям сплящих производствених сил Юго-Востока, отмічає наростаючий темп індустриалізації Румунії та Югославії, детально досліджує послідствія аграрних реформ для розвитку сільського господарства та дає цілій ряд цінних свідчень про крестьянські кустарні промисловості та про примінення принуждального труда в Болгарії. Исходя з статистических даних, автор отмічає усилення промислового протекціонізму на Юго-Востокі та становлення економіческих інтересів Німеччини та Австрії з інтересами розвиваючоїся промисловості Італії та західнослов'янських країн. Будуще

Германії на Балканах все же не рисується ему безнадежним, т. к. он не опасается полной индустріализації Юговосточных стран и не вѣрит в осуществление Придунайской конфедерациі. Свой обширный и чрезвычайно трезвый труд Гофманн заканчивает призывом к Франції не препятствовать созданию среднеевропейского экономического блока, который облегчил бы осуществление общеевропейского сговора.

Б. Ижболдин.

B. GROETHUYSEN. Origines de l'esprit bourgeois en France. I. (1927).

Эта книга своего рода хрестоматія любопытнейших и, насколько я знаю, до сих пор никого не привлекших к себе источников — сборников французских проповѣдей 17-18 в.в. — особый вид тогдашней публицистики, цѣнной тем, что обращалась она не к «хорошему обществу», не к «Городу и Двору», которыми, за малыми исключениями, только и занимаются историки французской культуры, а к массам, к народу.

Автор, во-первых, извлекает из этих источников тѣ мѣста, которые касаются «буржуазных» по преимуществу грѣхов и слабостей: любостяжания, торгащества, ростовщического лихомства. С этими явленіями Церковь издавна боролась, чего как будто не принимает во вниманіе автор, — по

крайней мѣрѣ, не оговаривает; но он прав, указывая, что только с конца 17 вѣка Церковь включает в свое поле зрѣнія буржуа, как специфических носителей этих пороков, тогда как раньше проповѣдническая так сказать соціология знала только «вельмож» и «бѣдняков». В нѣкоторых проповѣдях — очень интересных — и рѣзко отрицательных — характеристики новых отношеній между рабочими и работодателями, нападки на машинизм и т. п. Критикуя зарождающейся капитализм обобщенно, рассматривая его, как проявление современной цивилизациі, противопоставляя капиталистическому строю, основанному на эксплоатации пролетариата, идеалистическая отношенія, существующія там, где преобладает земледѣльческий труд, утверждая, что прогресс «наук и искусств», которым сопровождается развитіе индустріи и торговли, куплен дорогой цѣною паденія нравов и нравственности, церковные проповѣдники во многом совпадают с автором знаменитых двух «Рассужденій»: Руссо вырос в кальвинистской атмосферѣ, а кальвинизм, сколь ни содѣствовал он развитію капиталистического духа своей доктриной о земном «призваніи» каждого человѣка и об успѣхѣ, как залогѣ «оправданія», все же стоял, по отношенію к денежному хозяйству на столь же непримиримо-аскетической точкѣ зрѣнія, лишь постепенно идя на компромиссы и сдавая свои позиціи — как это выяснил Tawney (в своей замѣчательной работе